

İSLÂHIYE (GAZİANTEP) ODA MEZARLARININ MİMARİ KARAKTERİ VE MEKÂNSAL ORGANİZASYONU*

Architectural Characteristics and Spatial Organization of Chamber Tombs in İslâhiye (Gaziantep)

Beyazıt SÖYLEMEZ¹

ÖZ

Geliş Tarihi

11.04.2026

Kabul Tarihi

27.07.2026

Yayın Tarihi

26.09.2026

Anahtar Kelimeler

Amanos,
Gaziantep,
İslâhiye,
Nekropol
Roma.

Bu çalışma, Gaziantep ili İslâhiye ilçesi ve çevresinde yürütülen yüzey araştırmaları kapsamında tespit edilen Roma İmparatorluk Dönemi kaya oyma mezarlarını mimari, tipolojik ve kronolojik açıdan değerlendirmektedir. Araştırma alanında Akpınar ve Körkoz nekropollerinde belgelenen mezarlar, özellikle arcosoliumlu oda mezar geleneği ve ana kayaya oyulmuş gömü mimarisi açısından Güneydoğu Anadolu ve Kommagene bölgesindeki benzer örneklerle güçlü paralellikler göstermektedir. Akpınar Nekropolü'nde daha gelişmiş plan şemasına sahip, çoklu arcosolium içeren oda mezarları tespit edilirken; Körkoz Nekropolü'nde daha küçük ölçekli, arcosolium ve kline düzenlemesi içermeyen basit kaya mezarları belirlenmiştir. Bu farklılıklar, hem sosyal ve ekonomik statü farklılıklarına hem de yerel mimari gelenekler ve işçilik düzeylerine işaret etmektedir. Bununla birlikte kaya yapısı, topografik konum ve kullanım amaçlarındaki çeşitlilik de mezarların mimari karakterini etkileyen önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Doğrudan tarihlendirmeye imkân veren arkeolojik buluntuların sınırlı olması nedeniyle kronoloji, tipolojik karşılaştırmalar üzerinden değerlendirilmiştir. Mevcut veriler, söz konusu mezarların Geç Hellenistik Dönem'den Roma İmparatorluk Dönemi'nin erken evrelerine kadar uzanan bir zaman diliminde kullanılmış olabileceğini göstermektedir. Sonuç olarak bu araştırma, İslâhiye çevresindeki kırsal nekropol alanlarının Roma İmparatorluk Dönemi mezar mimarisi içindeki yerini ortaya koymakta; bölgedeki gömü geleneklerinin çeşitliliğine ve sürekliliğine önemli katkılar sunmaktadır.

ABSTRACT

Submit Date

11.04.2026

Accept Date

27.07.2026

Publish Date

26.09.2026

Keywords

Amanos,
Gaziantep,
İslâhiye,
Necropolis
Roman.

This study evaluates the Roman Imperial-period rock-cut tombs identified during archaeological surveys conducted in and around the İslâhiye district of Gaziantep Province from architectural, typological, and chronological perspectives. The tombs documented within the Akpınar and Körkoz necropoleis exhibit strong parallels with comparable examples from Southeastern Anatolia and the Commagene region, particularly in terms of the tradition of arcossolium chamber tombs and rock-cut funerary architecture. While the Akpınar Necropolis contains architecturally more elaborate chamber tombs characterized by multiple arcossolia and complex ground plans, the Körkoz Necropolis is distinguished by smaller and simpler rock-cut tombs lacking both arcossolia and klinai. These architectural differences likely reflect variations in social and economic status, as well as local building traditions and craftsmanship. In addition, geological conditions, topographical setting, and differences in funerary function appear to have played significant roles in shaping the architectural character of the tombs. Since archaeological evidence suitable for absolute dating is limited, the chronological framework has been established primarily through typological comparisons. The available evidence suggests that these tombs were likely used over a period extending from the Late Hellenistic Period to the early phases of the Roman Imperial Period. Overall, this study highlights the significance of the rural necropoleis around İslâhiye within the broader context of Roman Imperial funerary architecture and contributes to a better understanding of the diversity and continuity of burial traditions in the region.

* İslâhiye'de gerçekleştirilen araştırmalar, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izniyle "Gaziantep İli ve İlçelerinde Demir Çağı" başlıklı YA012705 (2025) numaralı proje kapsamında yürütülmüştür. Beyazıt Söylemez başkanlığında Yukarı Mahalle, Akpınar ve Körkoz nekropollerinde gerçekleştirilen yüzey araştırmalarına İshak Küçükaydız ve Mehmet Hüseyin Arslan ile Bakanlık yetkili uzmanı Muhammed Sunullah Koca katılmıştır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türkiye, beyazitsoylemez@mku.edu.tr

© Söylemez, B. Bu çalışmanın telif hakları yazara aittir. / The copyright of this work belongs to the authors.

Bu çalışma [Creative Commons Attribution \(CC-BY\) 4.0 Lisansı](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) kapsamında lisanslanmıştır.

This study is licensed under a [Creative Commons Attribution \(CC-BY\) 4.0 License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

1. Giriş

Ölüm olgusu ve buna bağlı olarak şekillenen cenaze uygulamaları, tarihöncesi dönemlerden itibaren tüm toplumlarda büyük önem atfedilen kültürel pratikler arasında yer almıştır. Antik dünyada ölüm yalnızca biyolojik bir son olarak değil, aynı zamanda dinsel ve toplumsal ritüellerle çevrili bir geçiş süreci olarak algılanmıştır. Bu bağlamda cenaze törenleri ve gömme uygulamaları, ölen kişinin toplumsal statüsünü, aile yapısını ve inanç sistemini yansıtan önemli kültürel göstergeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Roma toplumunda cenaze törenleri yalnızca sosyal bir yükümlülük değil, aynı zamanda yerine getirilmesi gereken dini bir görev olarak kabul edilmiştir. Bu görev çoğunlukla ölen kişinin en yakın aile bireyleri tarafından yerine getirilmekteydi². Antik kaynaklar ve arkeolojik veriler, ölümün ardından gerçekleştirilen defin işlemlerinin belirli ritüel aşamaları çerçevesinde gerçekleştiğini ve ölen kişinin anısını yaşatmaya yönelik çeşitli uygulamaların sürdürüldüğünü göstermektedir (Cicero, *De Legibus* II.22–23; Pliny, *Naturalis Historia* VII.187; Plutarch, *Numa* 12; Hope, 2009; Emmerson, 2020).

Roma toplumunda ölü gömme gelenekleri temelde iki ana uygulama etrafında şekillenmiştir: kremasyon ve inhumasyon. Bununla birlikte Roma mezar mimarisi, dönemsel değişimler, bölgesel gelenekler ve kültürel etkileşimlerin etkisiyle oldukça zengin bir çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik içerisinde lahitler, ostothekler, mausoleumlar, heroonlar, kenotaflar, columbariumlar, arcosoliumlar, khamosorionlar ve kaya oyma mezarlar öne çıkan mezar tipleri arasında yer almaktadır. Söz konusu mezar tipleri, Roma toplumunun sosyal yapısını, ekonomik farklılıklarını, yerel mimari geleneklerini ve ölüm sonrası yaşama ilişkin inançlarını yansıtan önemli arkeolojik veriler sunmaktadır³ (Çevik, 2000; Kortanoğlu, 2006; Üngör & Özgül, 2016, 73-88).

Roma toplumunda ölü gömme uygulamaları, erken dönemden itibaren belirli hukukî ve ritüel düzenlemelere bağlanmıştır. Bu bağlamda en önemli birincil kaynaklardan biri olan On İki Levha Kanunları hem kremasyon hem de inhumasyon uygulamalarında, gömü işleminin pomerium (kutsal şehir sınırı) dışında gerçekleştirilmesini hükme bağlamıştır. Söz konusu düzenleme, yalnızca halk sağlığı ve yangın riskinin önlenmesi gibi pratik gerekçelerle değil, aynı zamanda ölü bedeninin şehir içi kutsal alanın bütünlüğünü bozacağına ilişkin dini ve ritüel kaygılarla da ilişkilidir. Bu doğrultuda ölü gömme ve cenaze ritüelleri şehir dışı alanlara taşınmış, zamanla nekropol alanlarının gelişimine zemin hazırlamıştır. Bu süreç Doğu Akdeniz ve Hellenistik dünyadaki daha erken mezarlık gelenekleriyle de paralellik göstermektedir. Bununla birlikte, Roma hukukunda genel ilke şehir dışında gömü olsa da sınırlı ve özel hukuki düzenlemeler çerçevesinde bazı seçkin bireylere ya da imparatorluk ailesine mensup kişilere şehir içinde anıtsal veya istisnai defin ayrıcalığı tanınabilmiştir (Cicero, *De Legibus* II. 23; Plutarch, *Question* 79; Gellius, *Noctes Atticae* XIII.14).

Ana kayanın oyulmasıyla oluşturulan kaya mezarları, hem pratik bir inşa yöntemi sunmaları hem de güvenli gömü alanları sağlamaları nedeniyle Roma İmparatorluğu'nun geniş coğrafyasında yaygın biçimde kullanılmıştır. Özellikle Helenistik ve Roma İmparatorluk dönemlerinde Anadolu'da gelişen kaya mezarı geleneği, yerel mimari geleneklerle birleşerek farklı plan tipleri ve gömü düzenlemeleri ortaya çıkarmıştır. Bu mezar tipleri arasında tek odalı plan düzenine sahip ve arcosolium nişleriyle donatılmış oda mezarlar dikkat çekmektedir. Arcosoliumlu mezar odaları, ölü yatağı niteliğindeki klinelerin kemerli nişler içerisinde düzenlenmesiyle karakterize edilen ve Roma İmparatorluk Döneminde geniş bir coğrafyada görülen gömü mimarisi uygulamalarından biridir. Yer altı oda mezar geleneği, Roma toplumunda en çok tercih edilen gömü biçimlerinden biri olmuştur. Hem pratikliği hem de güvenliği sayesinde geniş bir coğrafyada yaygınlaşan bu mezar tipinin, ilk kez MÖ 9. yüzyılda Urartularla ortaya çıktığı, ardından Frigler aracılığıyla diğer kültürlerle aktarıldığı ve zamanla çeşitlenerek zenginleştiği ifade edilmektedir (Çevik, 2000). Roma İmparatorluk Dönemi'nde Anadolu'da sıkça görülen oda mezar türleri arasında özellikle

² Roma toplumunda cenaze ritüellerinin eksiksiz biçimde yerine getirilmesi büyük önem taşımaktaydı. Ölünün gömülmesi ve gerekli törenlerin yapılmaması durumunda ruhunun huzura kavuşamayacağı ve bunun yaşayanların yaşamı üzerinde olumsuz etkiler doğurabileceği yönünde yaygın bir inanç bulunmaktaydı. Bu nedenle cenaze ile ilgili dini yükümlülüklerin yerine getirilmesi aile için hem toplumsal hem de dinsel bir sorumluluk olarak görülmekteydi. Ölümün ardından aile üyeleri belirli bir süre funestus olarak kabul edilmekte ve cenaze ritüelleri tamamlanincaya kadar bazı dini sınırlamalara tabi tutulmaktaydı (Toynbee, 1971, 22–55; Davies, 1999, 147–152; Civelek, 2007, 71–80).

³ Gösterişli mezarlar yaptırma imkânı olmayan yoksul halk ile düşük değerli köleler ve idam mahkûmu suçluların yasak olmasına rağmen Cumhuriyet'in son dönemlerinden itibaren ve özellikle İmparatorluk çağında, cesetleri açık alanlara ya da çöplüklere bırakılarak çürümeye terk edilmiştir. Latince putei (çukur) sözcüğünden türeyen puticuli adı verilen bu çukurlara atılan bedenler burada doğal sürece bırakılmıştır (Nock, 1932, 321-359; Hopkins, 1983, 207-208; Kyle, 1998, 165).

arcosolium ve loculus uygulamaları dikkat çekmektedir. Lahitlerin veya urnelerin yerleştirildiği bu mezar tipi, Roma'dan başlayarak Akdeniz'in farklı bölgelerine yayılmıştır. Anadolu'da ise Lykia, Phrygia, Pisidia, Pamphylia, Isauria, Galatia, Lykaonia, Kommagene ve Kilikia gibi bölgelerde çeşitli örnekleri tespit edilmiştir (Machatschek, 1967; Alföldi-Rosenbaum, 1971). Geniş bir coğrafyaya yayılan bu mezar formu, yerel özelliklere bağlı olarak farklı inşa teknikleriyle karşımıza çıkmaktadır.

Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye hattı, Roma İmparatorluk Dönemi boyunca yoğun yerleşim faaliyetlerinin görüldüğü ve buna bağlı olarak çok sayıda nekropol alanının geliştiği bir bölge olmuştur. Bu coğrafyada yer alan Gaziantep ve çevresi, özellikle Amanos Dağları'nın doğu eteklerinde konumlanan kırsal yerleşimleri ve bu yerleşimlere bağlı nekropol alanlarıyla dikkat çekmektedir. Bölgede gerçekleştirilen kazı ve yüzey araştırmaları, Roma İmparatorluk Dönemine ait kaya mezarlarının geniş bir alana yayıldığını ortaya koymaktadır. İslâhiye ilçesi ve çevresinde daha önce belgelenmiş olan Çerçili ve Tepeobası nekropolleri bu mezar geleneğinin önemli örneklerini oluşturmaktadır (Üngör, 2015; Üngör, 2024).

2. Amaç

Bu çalışma, Gaziantep ili İslâhiye ilçesinde 2025 yılı yüzey araştırmaları kapsamında tespit edilen ve Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen nekropol alanlarındaki kaya oyma mezarların mimari özelliklerini ve tipolojik karakterini sistematik bir analiz çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda mezarlar; plan, mekânsal organizasyon, dromos düzeni, giriş kurgusu, arcosolium uygulamaları, klineli gömü düzeni, niş sistemleri ve işçilik teknikleri açısından incelenmektedir. Ayrıca araştırma alanında belgelenen örnekler, bölgedeki daha önce tespit edilmiş benzer kaya oyma mezarlarla morfolojik ve tipolojik açıdan karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Böylece Amanos Dağları eteklerinde yer alan bu kaya mezarlarının Roma Dönemi kırsal nekropol geleneği içerisindeki konumu, yerel mimari geleneklerle ilişkisi ve bölgesel defin pratikleri bağlamındaki gelişimi ortaya konulmaktadır.

3. Yöntem

Bu çalışma, 2025 yılı Gaziantep ili ve ilçelerinde yürütülen yüzey araştırmaları kapsamında elde edilen verilerin değerlendirilmesine dayanmaktadır. Araştırma, İslâhiye ilçesinin Hatay sınırına yakın güney kesiminde, Amanos Dağları'nın doğu eteklerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacı, bu alanda tespit edilen kaya oyma mezarların mimari özelliklerini belgelemek ve söz konusu mezarların bölgedeki Roma İmparatorluk Dönemi kırsal mezar geleneği içerisindeki yerini değerlendirmektir. Araştırma sırasında bölgedeki topografik yapı dikkate alınarak, nekropol alanı olabilecek kaya yüzeyleri ve yamaçlar taranmış; birbirlerine yaklaşık 600 m ile 1,5 km mesafede bulunan üç farklı noktada kaya mezarları tespit edilmiştir. Tespit edilen mezarların GPS koordinatları alınmış, mezarların çevresi, giriş açıklıkları ve iç mekân düzenlemeleri ayrıntılı biçimde belgelenmiştir. Ayrıca her mezarın korunma durumu, topografik konumu ve çevresiyle olan mekânsal ilişkisi standart saha kayıt formlarına işlenerek sistematik biçimde kayıt altına alınmıştır.

Mezar yapıları saha çalışması sırasında ayrıntılı olarak fotoğraflanmış ve plan, kesit ile görünüş esaslı ölçüm çalışmaları yapılmıştır. Elde edilen ölçümler doğrultusunda mezarların teknik çizimleri hazırlanmış ve bu çizimler AutoCAD programı kullanılarak düzenlenmiştir. Ölçümleme sürecinde mezar odalarının mekânsal oranları, giriş açıklıkları, arcosolium kemerlerinin biçimi, klinelerin ölçüleri ve niş düzenlemeleri kaydedilmiştir. Bu ölçümlerde lazer metre ve şerit metre kullanılmıştır. Belgelenen mezarların mimari özellikleri plan düzeni, gömü sistemleri, giriş biçimleri ve arcosolium uygulamaları bakımından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda mezarlar benzer mimari özelliklerine göre tipolojik olarak sınıflandırılmış; arcosoliumlu oda mezarları ve basit kaya mezarları olmak üzere iki ana grup altında ele alınmıştır. Tipolojik sınıflandırmada plan düzeni, oda sayısı, arcosolium varlığı, kline düzenlemesi, giriş sistemi ve cephe özellikleri temel ölçütler olarak kullanılmıştır. Elde edilen veriler, Gaziantep ve çevresinde daha önce belgelenmiş olan Çerçili ve Tepeobası nekropollerindeki kaya mezarları ile karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Karşılaştırmalı değerlendirmelerde plan şeması, mimari düzenleme, arcosolium sistemi, giriş özellikleri ve mekânsal organizasyon göz önünde bulundurulmuştur. Böylece araştırma alanındaki mezarların bölgesel Roma İmparatorluk Dönemi mezar mimarisi içerisindeki yeri değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamında ayrıca Körkoz Nekropol alanındaki mezarların yakın çevresindeki yerleşim alanlarıyla ilişkisini anlamak amacıyla geniş bir alan taraması yapılmıştır. Körkoz Nekropol alanının çevresel özelliklerini ve

mezarların bulunduğu alanın topografik konumunu daha iyi ortaya koyabilmek amacıyla drone ile hava fotoğrafları da alınmıştır. Hava fotoğrafları, nekropol alanının doğal çevreyle ilişkisini, topografik konumunu ve mezarların peyzaj içerisindeki dağılımını değerlendirmede destekleyici veri olarak kullanılmıştır. Ayrıca araştırmada doğrudan tarihlendirmeye olanak sağlayacak buluntuların bulunmaması nedeniyle kronolojik değerlendirmeler, mimari tipoloji ve bölgedeki benzer örneklerle yapılan karşılaştırmalar esas alınarak gerçekleştirilmiştir.

4. Bulgular

Çalışma kapsamındaki nekropollerden ilki, Esenler Mahallesi'nin batısında, Yukarı Mahalle olarak adlandırılan mevkide, birkaç bağ evinin yer aldığı kayalık bir alanda bulunmaktadır. Söz konusu alanda, evlerin bahçeleri ve tarım arazisi olarak kullanılan bölgelerde, bir kısmı yüzeyde açıkta, bir kısmı ise büyük ölçüde toprak altında kalmış kaya mezarları tespit edilmiştir. Günümüz yerleşimleriyle çevrili olması ve alanın yoğun biçimde bağ-bahçe tarımı için kullanılması nedeniyle, ayrıntılı tipolojik analiz yapılabilecek nitelikte iyi korunmuş örnekler sınırlıdır. Bununla birlikte, bölgede genellikle tekil gömü amacıyla kullanıldığı anlaşılan kaya mezarlarının varlığı belirlenmiştir. Alanın tarımsal faaliyetlere açık olmasına rağmen, işlenebilir ana kayalık bir jeolojik yapıya sahip olması, mezarların bu alana açılmasını mümkün kılmıştır. İkinci nekropol alanı ise Yukarı Mahalle Nekropolü'nün yaklaşık 650 m doğusunda, dağ eteğinde ve çevresel hakimiyeti yüksek bir konumda yer almaktadır. Yöre halkı tarafından Akpınar olarak adlandırılan bu alanda iki adet kaya mezarı tespit edilmiştir (Şekil 2–3). Dağın doğuya, Esenler Köyü'ne bakan yamacında ana kayaya özenle işlenmiş ve birbirine yakın konumda yer alan bu mezarlar, Gaziantep bölgesinde Roma İmparatorluk Dönemi mezar geleneğini yansıtan nitelikli örnekler arasında değerlendirilmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen nekropol alanlarındaki mezar odalarının bir kısmının girişleri açık durumda olmakla birlikte, özellikle Yukarı Mahalle Nekropolü'ndeki mezarların büyük ölçüde toprak altında kaldığı görülmektedir. Buna karşın, Akpınar Nekropolü'nde yer alan iki oda mezarın giriş açıklıkları bir insanın rahatlıkla geçişine imkân verecek ölçüde korunmuş olduğundan, bölgedeki mezar geleneğine ilişkin değerlendirmelerde bulunulabilmektedir. Ancak söz konusu mezarların giriş kısımlarında biriken toprak dolgu nedeniyle merdiven basamaklarının varlığı net biçimde gözlemlenememektedir. Bununla birlikte, bölgede benzer form ve ölçülere sahip mezar örneklerinde mezar odasına inışı sağlayan ortalama beş basamaklı merdiven düzenlemesinin bulunduğu bilinmektedir. Mezarların, ana kayanın zeminden aşağı doğru oyulması suretiyle inşa edildiği anlaşılmaktadır. Ana kaya kütesinin alt bölümünün özenli bir işçilikle şekillendirildiği ve mezar odasına ulaşımı sağlayan, muhtemelen merdivenli bir dromos düzenlemesinin bulunduğu düşünülmektedir. Genel plan özellikleri bakımından bütüncül bir mimari anlayış sergileyen mezarlar, tek odalı bir plana sahiptir.

Akpınar Nekropolü'ndeki her iki mezarda da dikdörtgen formu giriş açıklığını kapatmaya yönelik monoblok kapak taşlarına ait yuvalar tespit edilmiştir. Bununla birlikte, 1 numaralı mezarda kapak yuvası girişin sağında yer alırken, 2 numaralı mezarda sol tarafta konumlandırılmıştır. Gaziantep'te gerçekleştirilen araştırmalarda belirlenen kaya mezarlarının büyük çoğunluğunda benzer biçimde uygulandığı anlaşılan bu kapak sisteminin, yuvası içerisinde hareket edebilen, değirmen taşı formunda, yassı ve silindirik bir taş bloktan oluştuğu bilinmektedir. Nitekim bazı örneklerde, Tokdemir Nekropol Alanı'nda olduğu gibi, söz konusu kapak taşlarının yalnızca mezara girişe imkân veren kısmının kırıldığı, diğer yarısının ise in situ konumda korunduğu tespit edilmiştir.

4.1. Yukarı Mahalle Nekropol Alanı

Esenler mahallesi, Manastır mevkiinde, günümüzde modern yapıların bulunduğu alan içerisinde tespit edilen kaya mezarları, mimari açıdan yakın konumdaki Akpınar Nekropolünde yer alan oda mezarlar kadar ayrıntılı ve özenli bir düzenleme göstermemektedir. Bunun temel nedeni, söz konusu mezarların zamanla yerleşim ve tarımsal faaliyet alanı içerisinde kalmış olmasıdır. Nitekim bu durum, mezarların bilinçli biçimde kapatılmasına ve büyük ölçüde toprak altında bırakılmasına yol açmıştır. Buna karşın, ana kayanın oyulmasıyla oluşturulan mezar mimarisine ait bazı izler yüzeyde yer yer izlenebilmektedir (Şekil 1).

Özellikle giriş bölümlerinin bir kısmı açıkta kalan üç mezarda, kaya işçiliğine ilişkin detaylar kısmen seçilebilmektedir. Ancak mezarların hemen önüne dikilmiş ağaçlar ve yoğun bitki örtüsü, bu alanların ayrıntılı biçimde belgelenmesini ve incelenmesini zorlaştırmaktadır. Mevcut veriler sınırlı olmakla birlikte, açıkta kalan bölümlerden anlaşıldığı kadarıyla bu mezarların plan ve form özellikleri bakımından Akpınar Nekropolü'ndeki oda

mezarlarla benzerlik gösterdiği söylenebilir. Dolayısıyla Yukarı Mahalle'deki örnekler, korunma durumları daha zayıf olsa da aynı gömü geleneği ve mekânsal organizasyon anlayışı içerisinde değerlendirilmelidir.

Şekil 1. Yukarı Mahalle Nekropolü

Tablo 1. 2025 Yılı İslâhiye Yüzey Araştırmalarında Tespit Edilen Kaya Mezarlarının Tipolojik ve Mimari Özellikleri

No	Nekropol Alanı Adı	Mezar Tipi	Plan Düzeni	Arcosolium	Kline	Giriş Yönü	Koruna Durumu	Not
1	Yukarı Mahalle	Belirsiz (muhtemel oda mezar)	Plan tespit edilemedi	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz	Büyük ölçüde toprak altında	Ancak bazı örneklerde yoğun dolgu ve tahribat nedeniyle iç mekân gözlemlenememiştir.
2	Yukarı Mahalle	Belirsiz kaya mezarı	Plan tespit edilemedi	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz	Toprak dolgu	Yoğun dolgu ve tahribat sebebiyle mezarların mimari özellikleri belirlenememiştir.
1	Akpınar	Tip I – Arcosoliumlu oda mezar	Tek odalı	3	Var	Doğu	Tahrip	Mezarın giriş bölümü ve iç mekânı kısmen korunmuş durumdadır. Mezar kapak sisteminin varlığına işaret eden izler mevcut olup tespit edilmiştir.
2	Akpınar	Tip I – Arcosoliumlu oda mezar	Tek odalı	3	Var	Doğu	Tahrip	
1	Körkoz	Tip II – Basit kaya mezarı	Küçük oda	Yok	Yok	Batı	Tahrip	İç mekân büyük ölçüde dolgu ile kaplıdır.
2	Körkoz	Tip II – Basit kaya mezarı	Küçük oda	Yok	Yok	Batı	Tahrip	Mimari unsurlar sınırlı düzeyde korunmuştur.
3	Körkoz	Tip II – Basit kaya mezarı	Küçük oda	Yok	Yok	Batı	Tahrip	Mimari açıdan sade düzenlemeye sahip oyma kaya mezarı
4	Körkoz	Tip II – Basit kaya mezarı	Küçük oda	Yok	Yok	Batı	Tahrip	Mimari açıdan sade düzenlemeye sahip oyma kaya mezarı

Tablo 1’de yer alan veriler, İslâhiye çevresindeki nekropol alanlarında gözlenen mezar çeşitliliğinin oldukça belirgin olduğunu göstermektedir. Akpınar’daki örnekler, düzenli plan şemaları, arcosoliumlu kurguları ve klineli gömü sistemiyle daha özenli bir mimari anlayışı yansıtırken Körkoz’daki mezarlar daha sade, küçük ölçekli ve işlev odaklı bir karakter sergilemektedir. Yukarı Mahalle’de ise mezarların büyük ölçüde toprak altında kalmış olması, bu alandaki mimari özelliklerin net biçimde değerlendirilmesini sınırlandırmaktadır. Bu tablo, aynı coğrafyada farklı nitelikte mezarların bir arada bulunmasının, gömü pratiklerinin tek tip olmadığını ve muhtemelen sosyal ya da ekonomik farklılıklara bağlı olarak çeşitlendiğini düşündürdüğünü ortaya koymaktadır.

4.2. Akpınar Nekropol Alanı

1 no.lu Mezar Odası: Söz konusu mezar yapısı 230×220 cm ölçülerinde olup, mevcut toprak dolgu ile birlikte 112 cm yüksekliğe sahip bir oda mezar niteliği taşımaktadır. Mezar odası, ana kayanın doğuya bakan cephesine açılmıştır. Giriş, 1 m yüksekliğinde, 70 cm genişliğinde ve 45 cm derinliğinde dikdörtgen formlu bir kapı açıklığı ile sağlanmaktadır. Günümüzde yoğun toprak dolgu nedeniyle herhangi bir merdiven basamağı gözlemlenememiştir. Bununla birlikte, bölgedeki benzer plan ve form özellikleri gösteren örnekler dikkate alındığında, dolgu altında dört ya da beş basamaklı bir merdiven düzenlemesinin bulunmuş olabileceği değerlendirilmektedir.

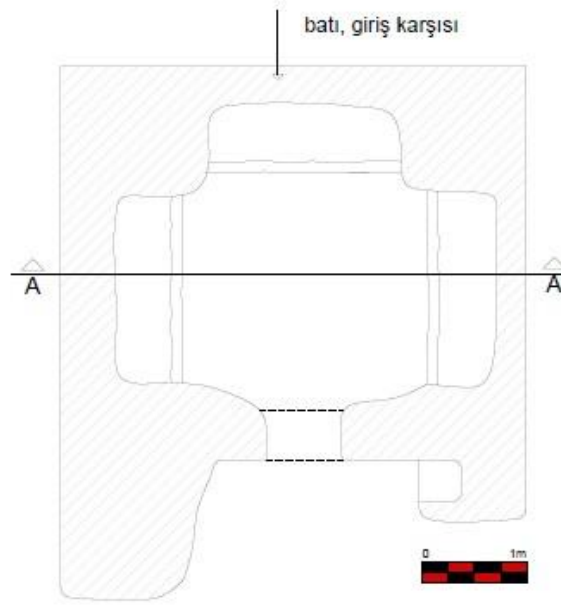
Mezarın dikkat çekici unsurlarından biri, giriş açıklığını kapatmaya yarayan taş kapak sistemidir. Gaziantep ve çevresindeki Roma İmparatorluk Dönemi kırsal mezar mimarisinde karakteristik bir özellik olarak değerlendirilen bu sistem, girişin yan duvarına açılan bir taş kapak yuvası şeklinde düzenlenmiştir. İncelenen örnekte söz konusu yuva girişin sağ duvarında yer almakta olup $90 \times 40 \times 70$ cm ölçülerindedir. Mezar soyguncuları tarafından tahrip edildiği anlaşılan kapak taşının, yuva içerisinde hareket edebilen silindirik formlu monoblok bir eleman olduğu tespit edilmiştir.

Mezar odası içerisinde herhangi bir adak nişi tespit edilmemiştir. Buna karşılık mekânın üç duvarında arcosolium düzenlemeleri bulunmaktadır (Şekil 2). Bunlardan biri girişin tam karşısındaki batı duvarında, diğer ikisi ise girişin sağında kuzey duvarında ve solunda güney duvarında konumlanmaktadır. Arcosoliumların genel ölçüleri ve kline boyutları birbirine yakın olmakla birlikte, güney duvarındaki örneğin diğerlerine kıyasla daha küçük boyutlu olduğu görülmektedir.

Kuzey duvarında yer alan arcosolium $185 \times 65 \times 130$ cm ölçülerindedir; ancak klinenin iç kısmı ve ön yüzü büyük ölçüde tahrip edilmiştir. Bu tahribat sonucunda oluşan taş molozların mezar odasının içini ve çevresini doldurduğu gözlemlenmiştir. Batı duvarındaki arcosolium ise $182 \times 65 \times 125$ cm ölçülerinde olup, klineli bölümünün benzer şekilde zarar gördüğü ve kırıntı ile moloz parçalarının mezar içine ve çevresine yayıldığı belirlenmiştir. Güney duvarındaki arcosolium $180 \times 65 \times 120$ cm ölçülerindedir. Bu örnekte üst örtü, diğer iki arcosoliumda görülen kemer formundan farklı olarak düz bırakılmıştır. Ayrıca bu bölümdeki klineli ölü yatağının diğerlerine oranla daha iyi korunmuş olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 1).

Şekil 2. 1 No.lu Mezarın Genel Görünümü

Şekil 3. 1 No.lu Mezarın Planı

2 No.lu Mezar Odası: 2 numaralı mezar odası, 1 No.lu mezarın hemen doğusunda konumlanmakta olup, girişi doğuya yönlendirilmiş şekilde ana kaya kütlesi içerisine oyularak oluşturulmuştur. Girişe ulaşımı sağlayan dromosun solunda yer alan ana kaya yüzeyi, muhtemelen düzenli bir geçiş sağlamak amacıyla düzeltilmiştir. Giriş zemini, doğal eğime paralel biçimde hafifçe içeri doğru alçalmaktadır. Üst kısmı kemerli, dikdörtgen planlı kapı açıklığı 115×170 cm ölçülerindedir. Mezar odasına giriş sağlayan kapı açıklığı ise 75 cm yükseklik, 57 cm genişlik ve 34 cm derinliğe sahiptir. Kısmen toprak dolgu ile kapanmış olmakla birlikte, mevcut hâliyle bir bireyin girişine imkân verecek genişliktedir.

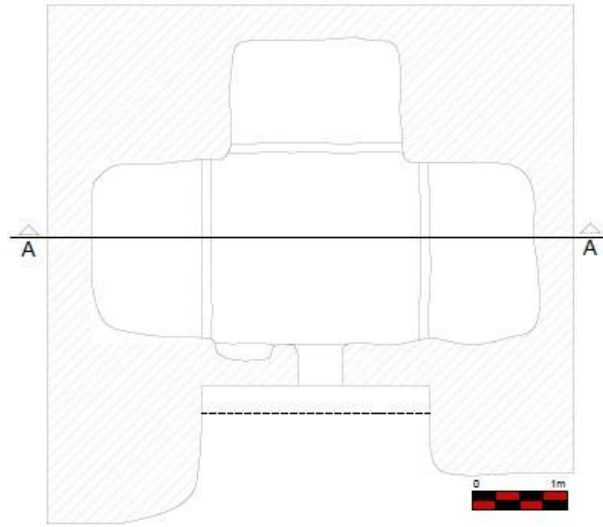
1 No.lu mezar odasında olduğu gibi, bu örnekte de girişin kapatılmasına yönelik bir kapak sisteminin varlığına işaret eden kapak yuvası ($90 \times 40 \times 75$ cm) tespit edilmiştir. Ancak bu örnekte kapak yuvası giriş açıklığının sol duvarına açılmıştır. Girişin hemen önünde bulunan taş blokların, söz konusu kapatma sistemine ait olabileceği değerlendirilmektedir (Şekil 3).

Mezar odası tek mekânlı olup 220×200 cm ölçülerindedir. Tavan yüksekliği, mevcut toprak dolgu seviyesiyle birlikte 162 cm olarak ölçülmüştür. Görece küçük boyutlu olan bu mekânda üç adet arcosolium bulunmaktadır. Girişin sağında, doğu duvarına açılmış olan ilk arcosolium $190 \times 140 \times 124$ cm ölçülerindedir. Bu birimin ölü yatağı (kline) büyük ölçüde tahrip edilmiş ve iç hacmi yoğun toprak ve taş dolgu ile doldurulmuştur.

Girişin tam karşısında, kuzey duvarında konumlanan ikinci arcosolium $185 \times 160 \times 126$ cm ölçülerindedir ve klinesi burada da tahrip durumdadır. Girişin solunda, batı duvarında yer alan üçüncü arcosolium ise $190 \times 140 \times 130$ cm ölçülerindedir ve mezar odası içerisindeki en yoğun tahribata maruz kalan birimdir. Mezarın içi, bu tahribat sonucu oluşan moloz ve dolgu malzemesiyle büyük ölçüde dolmuştur. Ayrıca mezar odasının giriş açıklığının sol yanında, $40 \times 90 \times 75$ cm ölçülerinde bir sunak nişi tespit edilmiştir. Bu nişin, mezar ritüelleri kapsamında sunu ve adak uygulamalarına hizmet etmiş olabileceği değerlendirilmektedir.

Şekil 4. 2 No.lu Mezarın Genel Görünümü

Şekil 5. 2 No.lu Mezarın Planı

4.3. Körkoz Nekropol Alanı

Esenler mahallesinin yaklaşık 2 km kuzeybatısında, Kuşçu Kalesi'nin bulunduğu tepenin hemen batısında, 870 m rakımda yer almaktadır. Doğusu ve batısında yükselen dağların arasındaki bir vadide ana kayaya oyulmuş kaya mezarları bulunmaktadır. Günümüz köy yerleşiminden uzak olmasına rağmen buradaki mezarların kaçak kazılar sebebiyle yoğun tahribata maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Kaya mezarları Kuşçu tepesinin batı eteklerinde, vadiye bakan yamaçta bulunmaktadır. Bunların bazıları vadiden rahatlıkla görülebilen ana kayaya açılmış küçük boyutlu mezarlardır (Şekil 6-9).

1 no.lu Mezar: Ana kayanın batıdaki vadiye bakan yüzeyine oyularak oluşturulan bu yapı, tek bir bireyin gömüsüne uygun ölçekte tasarlanmış küçük bir kaya mezarı niteliğindedir. Mezarın hemen yanında, benzer bir düzenlemeyle başlatıldığı anlaşılan ancak tamamlanmadan bırakılmış ikinci bir oygu alanı bulunmaktadır. Bu alanın yarım kalmış bir mezar girişimi olabileceği gibi, ritüel amaçlı kullanılmış bir sunu alanı olarak değerlendirilmesi de mümkündür.

Mezarın giriş açıklığı yaklaşık $0,90 \times 0,90$ m ölçülerinde olup mevcut zemin seviyesinden yaklaşık 1 m yükseklikte konumlanmıştır. Bu durum, mekâna erişimin bilinçli biçimde sınırlandırıldığını veya sembolik bir ayırım gözetildiğini düşündürmektedir. Mezarın yer aldığı kaya kütlesi, doğusunda bulunan Kuşçu Tepesi'nden jeomorfolojik açıdan bağımsız olup vadi içerisinde izole bir konumda bulunmaktadır. Bu konum hem topografyaya uyum hem de peyzajla kurulan görsel ilişki açısından bilinçli bir tercih olarak değerlendirilebilir.

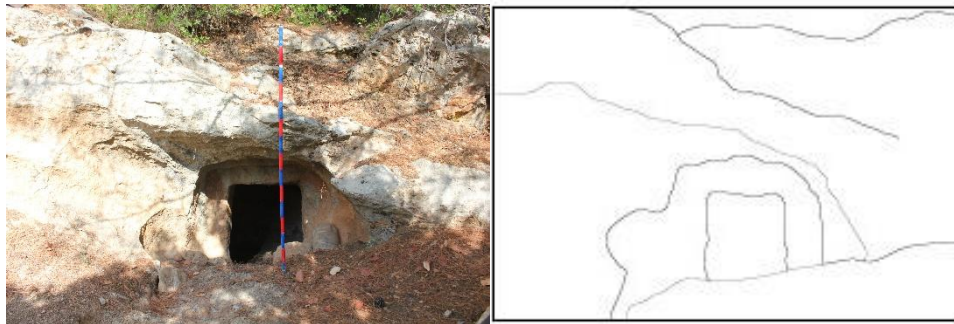
2 no.lu Mezar: Ana kaya içerisine doğrudan oyularak oluşturulmuş tek odalı bir kaya mezarıdır. Mezar odasının batıya bakan girişi $60 \times 90 \times 30$ cm ölçülerindedir. Girişin tam karşı duvarında küçük bir sunu nişi yer almaktadır. Mezar odası 160×150 cm boyutlarında olup 115 cm tavan yüksekliğine sahiptir. Üst lentonun hafif içbükey ve düzensiz bırakılmış olması, cephe düzenlemesinde anıtsallıktan ziyade işlevselliğin ön planda tutulduğunu göstermektedir. Mezarın girişini kapatma sistemine ait mil yatağı, pivot ya da kapak yuvası gibi unsurlar tespit edilmemiştir. Ayrıca iç mekânda arcosolium veya kline düzenlemesinin bulunmaması, yapının son derece sade bir plan şemasına sahip olduğunu ve doğrudan defin pratiğine hizmet ettiğini göstermektedir. Genel mimari özellikler, mezarların kaba yontu karakterde olduğunu ve yüzey düzeltmelerinin sınırlı tutulduğunu ortaya koymakta; bu durum yapıların yerel ustalar tarafından, sınırlı teknik ve estetik kaygıyla, işlevsel amaçlı olarak inşa edildiğini düşündürmektedir.

3 no.lu Mezar: Ana kayaya oyularak oluşturulan bu kaya mezarı, dar ve alçak bir girişe sahiptir. Mezarın girişinde veya cephesinde herhangi bir mimari süsleme ya da cephe düzenlemesine rastlanmamaktadır. Bu durum, mezarın anıtsal nitelik taşımadığını ve muhtemelen bireysel ya da küçük ölçekli aile gömülerine yönelik kullanıldığını düşündürmektedir. İç mekân ölçüleri yaklaşık 155×80 cm'dir. Günümüzde mezar odası ve çevresi büyük ölçüde toprak dolgu ile kapanmış durumdadır. İncelenen mezarın 2 No.lu mezarın hemen batısında konumlandığı tespit edilmiştir. Alandaki gözlemler, mezar içerisinde kaçak kazı faaliyetlerinin gerçekleşmiş olabileceğine işaret etmektedir.

4 no.lu Mezar: 3 No.lu mezarın hemen batısında yer alan ve onunla benzer form özellikleri gösteren basit bir kaya mezarıdır. Bu mezarda da herhangi bir mimari süsleme veya cephe düzenlemesi bulunmamaktadır. Bu özellikleriyle kırsal mezar geleneği kapsamında değerlendirilebilecek yapı, bireysel ya da aile gömülerine yönelik olarak tasarlanmış olmalıdır. Mezarın iç ölçüleri 180×60 cm'dir.

Şekil 6. 1 No.lu Mezarın Cepheden Görünümü

Şekil 7. 2 No.lu Mezarın Cepheden Görünümü Ve Cephe Çizimi

Şekil 8. 3 No.lu Mezarın Genel Görünümü

Şekil 9. 4 No.lu Mezarın Genel Görünümü

5. Tartışma

İslâhiye ilçesi ve çevresinde tespit edilen kaya oyma mezarları, plan şemaları ve mimari düzenlemeleri bakımından değerlendirildiğinde bölgedeki Roma İmparatorluk Dönemi kırsal mezar mimarisinin karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Özellikle Akpınar Nekropolü'nde belgelenen 1 ve 2 No.lu tek odalı, üç arcosoliumlu mezarlar; plan şemaları, arcosolium düzenlemeleri ve ana kayaya oyulmuş mezar mimarisi bakımından Kommagene ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Doliche, Yukarı Söğütlü, Soğmatar ve Yarımcı nekropollerindeki Roma Dönemi kaya oyma oda mezarlarıyla tipolojik benzerlikler göstermektedir (Zeyrek, 2007; Albayrak, 2021; Söylemez, 2025). Mezar odasının üç duvarına yerleştirilen arcosolium nişleri ve bu nişler içerisinde düzenlenen klineli gömü sistemi, Roma İmparatorluk Döneminde Anadolu'nun farklı bölgelerinde gözlemlenen standart gömü uygulamalarıyla uyumlu bir mimari düzeni ortaya koymaktadır (Toynbee, 1971; Cormack, 2004).

Akpınar Nekropolü'nde tespit edilen 1 No.lu ve 2 No.lu mezar (Şekil 2–5), 2021–2025 yılları arasında yürütülen yüzey araştırmaları kapsamında Gaziantep ili genelinde belgelenen arcosoliumlu kaya mezarlarıyla tipolojik açıdan önemli benzerlikler göstermektedir. Bu bağlamda, özellikle İslâhiye ilçesindeki Çerçili ve Tepeobası nekropollerinde tespit edilen örneklerle Akpınar mezarları arasında plan şeması ve gömü düzeni bakımından belirgin bir paralellik bulunmaktadır (Üngör, 2015, s. 2–30; Üngör, 2024, s. 745–770). Benzer plan özelliklerine sahip mezar yapıları Gaziantep ilinin farklı ilçelerinde yürütülen araştırmalarda da belgelenmiştir. Şehitkamil ilçesindeki Göksüncük, Karahöyük, Topdemir, Tuğlu, Kadıyeri, Öğümsöğüt ve Humanız nekropoller; Şahinbey ilçesindeki Taşlıca Nekropolü; Yavuzeli ilçesinde yer alan Yarımcı, Mandolu, Büyük Karakuyu, Ilıcak ve Düzce nekropoller; Oğuzeli ilçesindeki Dağbağı ve Yalnızbağ nekropoller ile Nizip ilçesinde bulunan Bayram Tepesi, Şıhmahmut ve Kayalar nekropol alanlarında tespit edilen arcosoliumlu mezarlar⁴, Akpınar Nekropolü'ndeki örneklerle plan ve mimari düzenleme açısından benzer özellikler sergilemektedir (Üngör vd., 2024, 415–434; Söylemez, 2025a, 1953–1987; Söylemez, 2025b, 379–392). Ayrıca Araban ilçesinde yer alan Fıstıklıdağ Nekropolü de aynı mezar tipinin bölgedeki diğer örneklerinden birini oluşturmaktadır.

⁴ 2025 yılında gerçekleştirilen araştırmalarda, İslâhiye'de yeni tespit edilen bu mezarlarla tipolojik açıdan benzerlik gösteren arcosoliumlu ve merdiven basamaklı mezarlar tespit edilerek belgelenmiştir. İncelenen arcosoliumlu yer altı oda mezarlarına ilişkin raporlar Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne sunulmuş olup, söz konusu bulguların yayıma yönelik hazırlıkları devam etmektedir.

Benzer plan özelliklerine sahip kaya oyma mezarların yalnızca Gaziantep çevresiyle sınırlı olmadığı, Kommagene bölgesinde de yaygın olarak görüldüğü bilinmektedir. Bu bağlamda Yukarı Söğütlü Nekropolü (Zeyrek, 2007), Turuş Kaya Mezarları (Erarslan, 2001, 263–272), Soğmatar Nekropolü ve Kale Eteği Nekropolü’nde dromoslu, merdivenli ve arcosoliumlu mezar odalarının varlığı belgelenmiştir (Albayrak, 2017). Benzer şekilde arcosoliumlu kaya mezarlarına Anadolu’nun farklı bölgelerinde de rastlanmaktadır. Dağlık Kilikya (Er Scarborough, 1991; Kortanoğlu, 2006, 34–35), İsaúra (Doğanay, 2009, 304), Frigya, Olba (Erten, 2005, 11–22), Likya (Çevik, 2021, 163) ve Pamphylia (Baldıran & Pehlivan, 2022) bölgelerinde tespit edilen örnekler, bu mezar tipinin Roma döneminde geniş bir coğrafi alana yayıldığını göstermektedir.

İslâhiye’de belgelenen mezarlarda ise Gaziantep çevresindeki bazı örneklerde görülen merdivenli giriş düzenlemesine rastlanmamıştır. Bununla birlikte mezarların bir bölümünün günümüzde kısmen toprak dolgu altında kalmış olması, merdiven basamaklarının görünür olmamasına neden olmuş olabilir. Bu nedenle söz konusu mimari unsurun tespit edilememesi, mezarların özgün planından ziyade korunma koşullarıyla ilişkili bir durum olarak değerlendirilebilir.

Akpınar Nekropolü’nde tespit edilen 1 No.lu ve 2 No.lu mezarların plan özellikleri, daha önce belgelenmiş olan Çerçili ve Tepeobası nekropollerindeki mezarlarla karşılaştırıldığında, bölgedeki kaya oyma mezar mimarisinin belirli bir plan geleneği içerisinde geliştiğini göstermektedir. Arcosoliumlu oda mezarları ile Tablo 1’deki Tip II grubuna dahil edilen daha basit kaya mezarları, mimari düzenlemeleri açısından söz konusu nekropollerdeki örneklerle yakın paralellikler ortaya koymaktadır. Bununla birlikte İslâhiye örneklerinde cephe düzenlemelerinin oldukça sade tutulmuş olması ve anıtsal mimari unsurların sınırlı düzeyde kullanılması dikkat çekicidir. Bu durum, mezarların büyük ölçüde kırsal yerleşimlerle ilişkili aile gömü alanları olarak kullanıldığını düşündürmektedir.

Mezar odalarının iç mekân işçiliği de bu değerlendirmeyi destekler niteliktedir. İslâhiye’deki mezar odalarının, Yarımca, Ilıcak, Karakuyu, Dağbağı, Şıhmahmut ve Kayalar nekropollerinde belgelenen bazı örneklerle kıyasla daha sade bir işçilikle oluşturulduğu görülmektedir. Ana kayanın işlenişi, cenaze törenlerine yönelik düzenlemeler, merdivenli dromosun inşası ile mezar odasında arcosolium ve sunu nişlerinin oluşturulması açısından değerlendirildiğinde, söz konusu mezarlar daha sade bir mimari karakter sergilemektedir. Bu durum, mevcut veriler ışığında Roma döneminde kırsal toplulukların mezar mimarisinde işlevselliğin ön planda tutulmuş olabileceğini düşündürmektedir.

Körkoz Nekropolü’nde tespit edilen küçük ölçekli 1–4 No.lu kaya mezarları (Şekil 6–9), mimari özellikleri bakımından Akpınar Nekropolü’ndeki 1–2 No.lu mezarlarla kıyasla daha sade işçilikli ve basit bir karakter sergilemektedir. Arcosolium veya kline düzenlemesi içermeyen bu mezarlar, ana kayaya sınırlı bir işçilikle oyulmuş basit gömü mekânlarıdır. Söz konusu farklılık, yalnızca tipolojik çeşitlilikle değil, aynı zamanda nekropol alanları arasındaki işlevsel ve toplumsal ayrışmayla da ilişkili olabilir. Bu bağlamda, kaya yapısındaki işlenebilirlik farkları, mezarların mimari karmaşıklığını etkileyen doğal bir unsur olarak değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra, kronolojik farklılıklar, gömü geleneklerindeki değişim ve yerel ustalık pratikleri de plan ve uygulama farklılıklarını açıklayabilecek diğer etkenler arasında yer almaktadır.

Roma dünyasında mezar mimarisinin genellikle bireyin toplumsal statüsü ve ekonomik imkânlarıyla doğrudan ilişkili olduğu bilinmektedir. Bu çerçevede, Akpınar Nekropolü’nde yer alan daha gelişmiş planlı oda mezarların belirli aile gruplarına ait elit gömü uygulamalarını temsil etmesi, Körkoz Nekropolü’ndeki daha sade ve küçük ölçekli mezarların ise daha mütevazı sosyal gruplara ait defin geleneklerini yansıtmaları olası görünmektedir. Ancak bu yorum yazıt, mezar hediyesi ve antropolojik verilerle desteklenmediğinden olasılık düzeyindedir.

Mezarların konumlandığı topografik bağlam da nekropol organizasyonunun anlaşılması açısından önemli veriler sunmaktadır. Akpınar Nekropolü’ndeki mezarların dağ eteğinde ve çevreye hâkim bir konumda yer alması, Roma İmparatorluk Döneminde mezar alanlarının yerleşim alanlarının dışında ancak peyzaj içerisinde görsel olarak algılanabilir noktalarda konumlandırılması geleneği ile uyumludur. Körkoz Nekropolü’nde yer alan mezarların ise vadiye bakan yamaçlarda ve ana kaya yüzeylerinde açılmış olması, mezarların yer seçiminde hem jeomorfolojik uygunluğun hem de peyzajla kurulan görsel ilişkinin dikkate alındığını göstermektedir.

Araştırma alanında söz konusu mezarları doğrudan tarihlendirmeye imkân verecek arkeolojik bulgular oldukça sınırlıdır. Körkoz Nekropolü’nde ve özellikle Akpınar Nekropolü’nde tespit edilen arcosoliumlu mezar odaları,

bölgedeki Roma İmparatorluk Dönemi mezar mimarisi geleneğinin bir devamı niteliğindedir. Güney Kommagene bölgesinin önemli nekropollerinden Doliche ve Zeugma'daki arcosoliumlu mezarlar, Helenistik Dönem'den Doğu Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar geniş bir kronolojik aralıkta değerlendirilmektedir (Ergeç, 2003, 33; Yaman, 2019, 139). Yukarı Söğütlü Nekropolü'nde benzer form özellikleri gösteren arcosoliumlu mezarların ilk evresi Geç Helenistik Dönem'e tarihlenirken, İslâhiye (Nikopolis) bölgesindeki Çerçili ve Tepeobası nekropollerinde yer alan örnekler MÖ II. yüzyıl ile MS I-II. yüzyıllar arasına tarihlendirilmiştir (Üngör, 2015, 2-30; Üngör, 2024, 745-770). Benzer şekilde Kommagene bölgesindeki Yarımcı ve Ilıcak nekropollerinde tespit edilen arcosoliumlu mezarlar da büyük ölçüde aynı kronolojik çerçevede değerlendirilmektedir (Söylemez, 2025a; Söylemez, 2025b). Bu veriler doğrultusunda yapılan tipolojik karşılaştırmalar, Körkoç ve Akpınar nekropollerinde yer alan tek odalı ve üç arcosoliumlu mezarların yanı sıra ana kaya kütesine tekil gömüler için açılmış daha küçük ölçekli mezarların Geç Helenistik ve Roma İmparatorluk dönemleri içerisinde kullanılmış olabileceğini göstermektedir.

Bu veriler birlikte ele alındığında İslâhiye çevresinde belgelenen kaya oyma mezarların, Amanos Dağları'nın doğu eteklerinde gelişen kırsal yerleşim ağına bağlı nekropol alanlarının bir parçasını oluşturduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu mezarlar hem mimari özellikleri hem de mekânsal konumları bakımından bölgedeki Roma dönemi defin geleneklerinin sürekliliğini ortaya koymakta ve Gaziantep çevresinde daha önce belgelenmiş nekropol alanları ile birlikte bütüncül bir mezar peyzajının varlığına işaret etmektedir.

6. Sonuç

İslâhiye ve çevresinde gerçekleştirilen yüzey araştırmaları kapsamında tespit edilen kaya oyma mezarlar, Amanos Dağları'nın doğu eteklerindeki Roma İmparatorluk Dönemi mezar mimarisi hakkında önemli veriler sunmaktadır. Akpınar ve Körkoç nekropollerinde belgelenen mezarlar; plan düzenleri, arcosoliumlu gömü sistemleri ve ana kayaya oyulmuş mimari özellikleriyle, bölgede yaygın olan kaya oyma oda mezarı geleneğini yansıtmaktadır. Tek odalı ve çoklu arcosolium içeren örneklerin varlığı, Güneydoğu Anadolu ve Kommagene bölgesindeki benzer gömü pratikleriyle paralel bir mezar mimarisi anlayışına işaret etmektedir. Bununla birlikte, kırsal nekropol alanlarında farklı mimari uygulamaların aynı mikro bölge içerisinde birlikte temsil edilebildiğini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, Gaziantep ve Kommagene bölgesi Roma Dönemi nekropol envanterine yeni veriler kazandırmakta, bölgesel mezar tipolojisinin geliştirilmesine katkı sunmakta ve kırsal mezar peyzajının anlaşılmasına yönelik yeni değerlendirmelere zemin hazırlamaktadır.

Mezarların plan özellikleri, İslâhiye'de daha önce belgelenen Çerçili ve Tepeobası nekropollerine ile Gaziantep genelindeki diğer örneklerle güçlü benzerlikler göstermektedir. Bu durum, arcosoliumlu kaya mezarlarının bölge genelinde yaygınlaşmış standart bir mimari gelenek olduğunu ve kırsal yerleşimlerin Roma İmparatorluk Dönemi'nde benzer gömü pratikleri çerçevesinde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Akpınar Nekropolü'ndeki daha gelişmiş planlı oda mezarları ile Körkoç Nekropolü'ndeki daha sade örnekler arasındaki farklılıklar ise, nekropoller içerisinde sosyal statü, ekonomik imkânlar ve/veya yerel ustalık geleneklerine bağlı bir çeşitliliğe işaret edebilir. Doğrudan tarihlendirmeye imkân veren buluntuların sınırlı olması nedeniyle kronolojik değerlendirme büyük ölçüde tipolojik karşılaştırmalara dayanmaktadır. Mevcut veriler, söz konusu mezarların Geç Helenistik Dönem'den Roma İmparatorluk Dönemi'nin erken evrelerine kadar uzanan bir zaman diliminde kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca mezarların topoğrafya ile uyumlu biçimde konumlandırılması, yer seçiminde hem doğal çevre koşullarının hem de peyzajla kurulan görsel ilişkinin belirleyici olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, İslâhiye çevresindeki nekropol alanlarına ilişkin yeni arkeolojik veriler sunarak bölgedeki Roma İmparatorluk Dönemi kaya mezarı mimarisinin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Elde edilen bulgular, kırsal yerleşimlerdeki gömü pratiklerinin çeşitliliğini ortaya koymakta ve gelecekte yapılacak kazı ve ayrıntılı analizlerin bu mezarların kronolojisi ile kullanım süreçlerine ilişkin daha kesin sonuçlar üretmesine zemin hazırlamaktadır.

Kaynakça

- Albayrak, Y. (2017). Şanlıurfa kale eteği nekropolü kaya mezarları. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 36, 269-279. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.366359>
- Albayrak, Y. (2021). Soğmatar nekropolü kaya mezar mimarisi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(52), 32-50. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.1020938>
- Alföldi-Rosenbaum, E. (1971). *Anamur nekropolü: The necropolis of Anemurium*. Türk Tarih Kurumu.

- Biber, H., & Erdoğan, S. (2018). Bulanık'ta bir Helenistik-Roma dönemi nekropolü: Mollakent. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(2), 1029–1052. <https://izlik.org/JA55CC93TA>
- Borbonus, D. (2014). *Columbarium tombs and collective identity in Augustan Rome*. Cambridge University Press.
- Cicero, M. T. (1928). *De legibus* (C. W. Keyes, Trans.). Harvard University Press.
- Civelek, A. (2007). Roma cenaze törenleri ve gömme gelenekleri. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 124, 71–80.
- Cormack, S. (2004). *The space of death in Roman Asia Minor*. Österreichisches Archäologisches Institut.
- Çevik, N. (2000). *Urartu kaya mezarları ve ölü gömme gelenekleri*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Çevik, N. (2021). *Lykia kitabı: Arkeolojisi, tarihi ve kültürüyle Batı Antalya*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Davies, J. (1999). *Death, burial and rebirth in the religions of antiquity*. Routledge.
- Doğanay, O. (2009). *Isauria bölgesi kaya mezarları ve ölü gömme gelenekleri*. Çizgi Kitabevi.
- Emmerson, A. L. (2020). Re-examining Roman death pollution. *The Journal of Roman Studies*, 110, 5–27. <https://doi.org/10.1017/S0075435820001227>
- Erarslan, F. (2001). Adıyaman Turus kaya mezarları kazı ve temizlik çalışması. 11. *Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu*, 263–272. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erten, E. (2005). Mersin, Silifke, Olba yüzey araştırması–2003. 22. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 2. Cilt, 11–22. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Gellius, A. (1927). *The Attic Nights of Aulus Gellius* (J. C. Rolfe, Trans., Vol. 2). Harvard University Press. (Original work published ca. AD 180)
- Hope, V. M. (2009). *Roman death: The dying and the dead in ancient Rome*. Continuum.
- Hopkins, K. (1983). *Death and renewal: Sociological studies in Roman history*. Cambridge University Press.
- Kortanoğlu, E. (2006). *Hellenistik ve Roma dönemlerinde dağlık Phrygia bölgesi kaya mezarları* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Kyle, D. G. (1998). *Spectacles of death in ancient Rome*. Routledge.
- Machatschek, A. (1967). *Die nekropolen und grabmäler im gebiet von Elaiussa Sebaste und Korykos im rauhen Kilikien*.
- Nock, A. D. (1932). Cremation and burial in the Roman Empire. *Harvard Theological Review*, 25(4), 321–359. <https://doi.org/10.1017/S0017816000021313>
- Pliny the Elder. (1472). *Naturalis historia VII*. Nicolaus Jenson.
- Plutarch. (1914). *Lives: Numa and Lysurgus* (B. Perrin, Trans.). Harvard University Press.
- Plutarch. (1936). *Moralia* (F. C. Babbitt, Trans., Vol. 4). Harvard University Press. (Original work published ca. AD 100)
- Er Scarborough, Y. (1991). *The funerary monuments of Cilicia Tracheia* [Doctoral dissertation, Cornell University]. ProQuest Dissertations & Theses Global. (Publication No. 9131417).
- Söylemez, B. (2025a). A Roman necropolis in southern Commagene: Yarımcı (Yavuzeli) underground rock tombs. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(3), 1953–1987. <https://doi.org/10.18506/anemon.1698632>
- Söylemez, B. (2025b). Ilıcak (Yavuzeli) nekropolü ve ışık alanının arkeolojik analizi. In Y. Kılıç (Ed.), *Eski Çağ araştırmaları I* (ss. 379–392). Çizgi Yayınevi.
- Toynbee, J. M. C. (1971). *Death and burial in the Roman world*.
- Üngör, İ. (2015). Amanos dağları eteklerinde bir Roma yerleşmesi ve Tepeobası nekropol alanları. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(12), 2–30. <https://izlik.org/JA23BN46KM>
- Üngör, İ., & Özgül, O. (2016). Gaziantep/İslâhiye Leçe bölgesi oygu tekne mezarları. *Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Belgü Dergisi*, 3, 73–88. <https://izlik.org/JA73WX57SG>
- Üngör, İ. (2024). Çerçili nekropolü oda mezarları ve kült alanı. *Art-Sanat Dergisi*, 21, 745–770. <https://doi.org/10.26650/artsanat.2024.21.1213522>
- Üngör, İ., Söylemez, B., Kalmış, G., Özyiğit, M., & Torun, R. (2024). 2022 yılı Gaziantep ili ve ilçeleri Demir Çağları yüzey araştırmaları. In 39. *Araştırma Sonuçları Toplantısı II* (pp. 299–315). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Yaman, H. (2019). Death in Zeugma: A survey of the tombs. *Anadolu*, 45, 125–168. <https://izlik.org/JA46CP85CU>
- Zeyrek, T. H. (2007). Yukarı Söğütlü nekropollerinden kaya mezarları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 117–144. <https://izlik.org/JA44XX89BE>

EXTENDED SUMMARY

Purpose

This study examines the chamber tombs identified during the 2025 archaeological survey conducted in the İslâhiye district of Gaziantep, located on the eastern foothills of the Amanos Mountains. The primary aim of the research is to analyze the architectural characteristics, spatial organization, and typological features of these rock-cut tombs and to evaluate their significance within the broader context of Roman-period rural funerary traditions. By focusing on newly documented necropolis areas, the study contributes to the understanding of burial customs, funerary landscapes, and necropolis organization in southeastern Anatolia. The research also investigates the relationship between tomb architecture and the natural environment, while identifying regional similarities and local variations within Roman funerary architecture. Particular attention is given to architectural elements such as arcosolia, burial platforms (kline), entrance systems, and spatial planning, which provide important evidence regarding burial practices and social organization during the Roman period.

Methodology

The study is based on systematic archaeological fieldwork carried out within the scope of a regional survey project conducted in 2025. Survey activities focused on rocky slopes, outcrops, and elevated areas suitable for rock-cut funerary architecture. As a result, three necropolis areas—Yukarı Mahalle, Akpınar, and Körkoç—were identified and documented. Although these necropoleis are situated within the same micro-region, they differ in terms of preservation, architectural complexity, and spatial setting. Methodologically, the research relies on architectural documentation, typological evaluation, and comparative analysis. The tombs were measured, photographed, and documented through architectural drawings prepared using digital recording techniques. Architectural features such as chamber plans, entrance systems, arcosolium arrangements, burial platforms (kline), and niche configurations were systematically analyzed to identify similarities and differences among the tombs. GPS-based spatial data were also collected to evaluate the distribution of the necropoleis and their relationship with the surrounding topography. The location of the tombs in relation to slopes, valleys, and settlement areas was examined to better understand funerary landscape organization. The collected data were compared with similar tomb traditions documented in the Gaziantep region, particularly the necropoleis of Çerçili and Tepeobası, as well as other funerary contexts from southeastern Anatolia and the Commagene region. Typological and architectural comparisons were also used to propose a chronological framework despite the absence of directly datable finds.

Findings

The results reveal both continuity and diversity in regional burial traditions. Among the investigated necropolis areas, Akpınar stands out due to the relatively well-preserved condition and architectural sophistication of its chamber tombs. These tombs are generally single-chambered structures featuring three arcosolia arranged along the interior walls, reflecting a funerary layout commonly attested in Roman Anatolia. The presence of kline within the arcosolia indicates the practice of multiple burials associated with family-based interment traditions. Monolithic sliding stone door systems identified in several tombs suggest both practical and symbolic concerns related to protection and separation between the living and the dead. The Yukarı Mahalle necropolis presents a more limited dataset due to modern disturbances and sediment accumulation. Nevertheless, the surviving remains indicate architectural similarities with the Akpınar tombs, suggesting the existence of a shared funerary tradition across the İslâhiye region. In contrast, the Körkoç necropolis exhibits smaller and more modestly constructed tombs. Most examples lack arcosolia and kline and appear to have been intended for individual or limited burial use. Their simpler construction may reflect differences in socio-economic status or local burial preferences. The spatial distribution of the tombs also provides important information regarding funerary landscape organization. All identified necropolis areas are located outside settlement zones, in accordance with Roman burial customs. Their placement on slopes, hillsides, and valley edges demonstrates a deliberate interaction with the natural environment and suggests that visibility within the landscape played a role in social memory and commemoration. Chronologically, typological and architectural comparisons with similar examples from southeastern Anatolia and the Commagene region suggest that the tombs were most likely used between the Late Hellenistic and Early Roman Imperial periods.

Conclusions

The study presents significant new archaeological data concerning previously undocumented necropolis areas in the İslâhiye district and demonstrates the importance of rural funerary contexts for understanding Roman Imperial Period burial practices in southeastern Anatolia. The architectural characteristics of the tombs reveal the coexistence of shared regional traditions and local variations shaped by social, economic, and environmental factors. The findings indicate that chamber tomb architecture in the region was not uniform but instead reflected different levels of architectural investment and varying funerary preferences. While some necropoleis, particularly Akpınar, exhibit elaborate architectural planning and standardized burial arrangements, others such as Körkoç reflect simpler and more practical funerary traditions. These differences provide valuable insights into social organization and status representation within rural Roman communities.

The spatial organization of the necropoleis further demonstrates the importance of landscape in funerary practices. The deliberate placement of tombs outside settlement areas yet within visually prominent locations indicates that natural topography played a central role in shaping burial traditions and commemorative practices.

Originality and Value

This study contributes original data to the funerary archaeology of southeastern Anatolia by documenting previously unrecorded chamber tomb necropoleis in the İslâhiye region. The research provides one of the first comprehensive evaluations of the architectural and spatial characteristics of rural rock-cut tombs in this area and offers new insights into regional burial traditions during the Roman Imperial period. The study is particularly significant in its combined analysis of architecture, typology, and spatial organization within a rural funerary landscape context. By comparing the İslâhiye necropoleis with similar examples from Gaziantep, southeastern Anatolia, and the Commagene region, the research contributes to broader discussions concerning regional interaction, funerary variability, and local adaptation within Roman Anatolian burial traditions.

Furthermore, the identification of architectural and spatial differences among the necropoleis highlights the importance of social differentiation in rural burial practices and emphasizes the need for future excavations and interdisciplinary studies to clarify chronology and better understand the social dynamics underlying these funerary traditions.

YAZARLARIN BEYANI / DECLARATION OF THE AUTHORS

Katkı Oranı Beyanı	☒ Yazar, çalışmanın tümüne tek başına katkı sağlamıştır. ☐ Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır. ☐ Çalışmaya birinci yazar %XX oranında, ikinci yazar %XX oranında, üçüncü yazar %XX oranında katkı sağlamıştır.
Declaration of Contribution Rate	☒ The author contributes the study on his/her own ☐ The authors have equal contributions. ☐ The first author contributes XX%, the second author contributes XX%, the third author contributes XX%.
Çatışma Beyanı	☒ Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir. ☐ Yazarlar, çalışmadan XXX (firması, kurumu, kişinin) etkilenebileceğini ve ortaya çıkacak çıkar çatışması durumunu yönetmek için onaylanmış bir planının olduğunu beyan etmektedir.
Declaration of Conflict	☒ There is no potential conflict of interest in the study. ☐ Authors declare that XXX (firm, institution, person) may be affected from the study and in case of a conflict of interest they have a confirmed plan in order to administer the case.
Yayın Etiği Beyanı	☒ Çalışmada etik dışı bir husus bulunmadığını, araştırma ve yayın etiğine özenle uyulduğunu beyan ederim. ☒ Bu çalışma, etik kurul belgesi gerektiren bir çalışma değildir. ☐ Bu çalışma için _____ Üniversitesi, Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan ____/____/____ tarih ve _____ sayılı kararı ile etik kurul onayı alınmıştır.
Declaration of Publication Ethics	☒ We hereby declare that the study has not unethical issues and that research and publication ethics have been observed carefully. ☒ This study does not require ethics committee approval. ☐ Ethical approval for this study was obtained from the Scientific Research and Publication Ethics Committee of _____ University with decision number _____ dated ____/____/____.
Üretken Yapay Zekâ Kullanım Beyanı	☒ Bu çalışmanın hiçbir aşamasında üretken yapay zekâ araçlarından faydalanılmamıştır. ☐ Bu çalışmanın hazırlanması sırasında yazar(lar), [NEDEN] amacıyla [ARAÇ/HİZMET ADI] kullanmıştır. Bu araç/hizmeti kullandıktan sonra, yazar(lar) içeriği gerektiği şekilde gözden geçirip düzenlemiş ve yayınlanan makalenin içeriği konusunda tüm sorumluluğu üstlenmiştir.
Declaration of Generative AI Use	☒ No generative artificial intelligence tools were used at any stage of this study. ☐ During the preparation of this study the author(s) used [NAME OF TOOL / SERVICE] in order to [REASON]. After using this tool/service, the author(s) reviewed and edited the content as needed and take(s) full responsibility for the content of the published article.
Destek ve Teşekkür Beyanı	☒ Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan mali destek alınmamıştır. ☐ Bu çalışma, X Projesi (Proje No: XXXXX) tarafından desteklenmektedir. ☐ Diğer (Belirtiniz)
Declaration of Support and Acknowledgments	☒ No financial support is taken from any institution or organization. ☐ The study is supported by X Project (Project No: XXXXX). ☐ Others (Specify)